

***Arenaria graminifolia* Schrad.** **Piaskowiec trawiasty**

Synonim: *A. procera* Spreng. subsp. *glabra* (F. N. Williams) J. Holub

Rodzina: *Caryophyllaceae* – goździkowate

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony.

Rozmieszczenie geograficzne

Zasięg *Arenaria graminifolia* obejmuje głównie Europę Wschodnią. Gatunek ten należy do elementu holarktycznego, podelementu eurosyberyjskiego, (Zajac, Zajac 2009). Występuje przede wszystkim w zachodniej i środkowej Rosji, na rozproszonych stanowiskach stwierdzony w Czechach, Austrii, Rumunii i na Węgrzech (Jalas i Suominen 1983). W Polsce osiąga zachodnią granicę zasięgu.

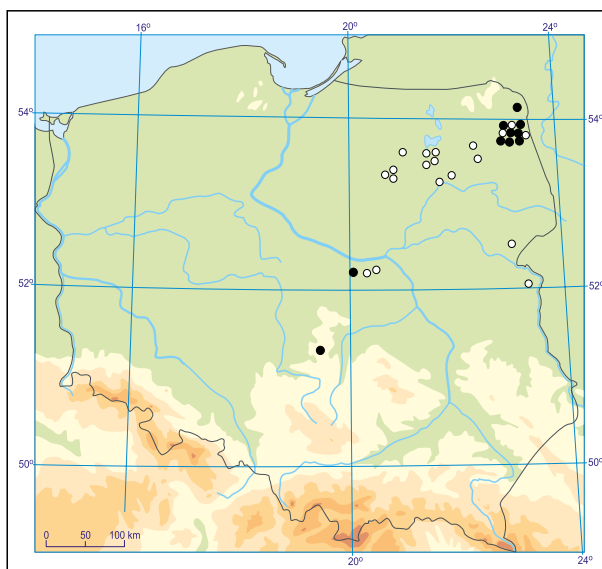
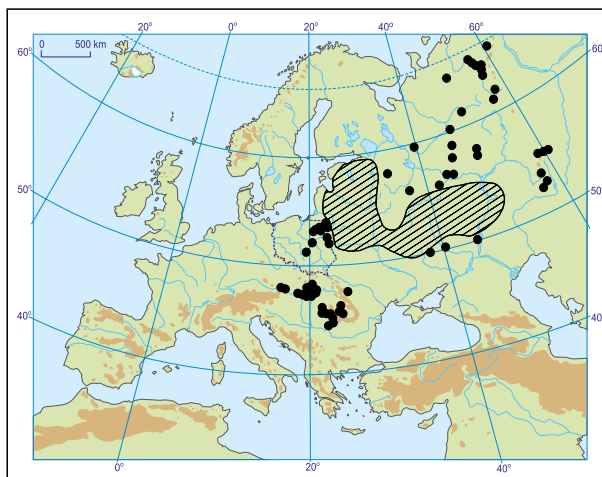
Występowanie w Polsce

Piaskowiec trawiasty był dotychczas stwierdzony na 29 stanowiskach; większość z nich jest zlokalizowana w północno-wschodniej części kraju – na Pojezierzu Mazurskim: w okolicach Elku (Dalnica), Pisu (Jegocin) i Nidzicy (Złote Góry), między Wujewkiem a Muszakami (Abromeit i in. 1898–1940); Szeroki Bór, Zamordejce (Abromeit i in. *l.c.*); Wołowe Góry (Napiwodzkie Lasy), Ruciane (Abromeit i in. *l.c.*); rezerwat Kulka (Panfil 1968); Piasutno koło Kolna, Zbójno koło Kolna, Osowiec (Czerwiński 1967); Mikaszówka (Stengl-Rejthar 1992a); – w Puszczy Augustowskiej: Płaska (Czerwiński 1967); Białołbrzegi, Sajenek (Stengl-Rejthar 1992a); Przewięź, trzy stanowiska w Nadleśnictwie Augustów, Nadleśnictwo Szczebra, Nadleśnictwo Balinana (A. W. Sokołowski, inf. pisemna z 2001 r.); na NE od jeziora Staw Sajenek (Pawlikowski, mat. npbl.). Nieliczne, rozproszone stanowiska, stwierdzone w środkowej i wschodniej części kraju, to: na Nizinie Środkowomazowieckiej Radziwiłka koło Młodzieszyna, Krzywa Góra w Puszczy Kampinoskiej (Kobendza 1930); Góra Łuzowa w Puszczy Kampinoskiej (Głowacki 1984); na Nizinie Południowopodlaskiej Dołubowo (A. W. Sokołowski, dane npbl. z 1990 r. w bazie ATPOL); Kopytów koło Piszczaca (D. Fijałkowski, dane npbl. z 1971 r. w bazie ATPOL); na Wzniesieniach Południowomazowieckich Dąbrowa koło Kamińska (Jakubowska-Gabara 1989). Duża część stanowisk, głównie zanotowanych pod koniec XIX i na początku XX w., ma charakter historyczny. Nie odnaleziono rośliny na czterech stanowiskach na Pojezierzu Mazurskim podczas badań przeprowadzonych w latach 80. ub. wieku (Schweitzer, Polakowski 1994). W ostat-

nich dziesięcioleciach nie potwierdzono większości znanych stanowisk. Po 1990 r. piaskowiec trawiasty obserwowano tylko na stanowiskach w Puszczy Augustowskiej (A. Sokołowski 1990, dane npbl. z 2001 r. w bazie ATPOL oraz inf. pisemna z 2001 r.; Pawlikowski, mat. npbl.) oraz w środkowej części kraju koło Młodzieszyna (Z. Głowacki, inf. pisemna z 2001 r.) i koło Kamińska (Jakubowska-Gabara, Zielińska 2012a).

Siedliska i fitocenozy

Arenaria graminifolia jest rośliną światłolubną, rośnie na piaskach, na siedliskach suchych, ciepłych i słonecznych, w murawach napiaskowych i w widnych, suchych borach sosnowych. Odkryte dotychczas stanowiska rośliny znajdowały się w ubogich fitocenozach leśnych reprezentujących zespół boru subkontynentalnego *Peucedano-Pinetum*, np. bór brusznicowy (A. W. Sokołowski, inf. pisemna z 2001 r.) lub zespół boru subatlantyckiego *Leucobryo-Pinetum* (Jakubowska-Gabara 1989). W rezerwacie Kulka piaskowiec trawiasty rośl w murawie napiaskowej.

Morfologia i biologia

Arenaria graminifolia jest byliną 20–40 cm wysoką, o liściach trawiastych, do 10 cm długich i 0,5–1 mm szerokich, brzegiem szorstkich. Kwiaty białe, zebrane w rozpięchłą, wieloramienne wierzchołki. Korona o średnicy 6–9 mm, o płatkach nieznacznie wciętych na szczycie, dwukrotnie dłuższych od kielicha. Torebka jajowata, pękająca 6 tępyimi ząbkami. Nasiona czarne, regularnie brodawkowane. Kwitnie od czerwca do sierpnia. Rozmnaża się z nasion.

Charakterystyka populacji

Piaskowiec trawiasty występuje bardzo rzadko, w dużym rozproszeniu. Prowadzone w ciągu 24 lat obserwacje stanowiska w Dąbrowie koło Kamieńska wskazują na postępujące zmniejszanie się populacji. W 1986 r. populacja liczyła ponad 200 pędów płonnych oraz około 20 kwitnących. W 1994 r. stwierdzono 112 pędów płonnych i 4 kwitnące. Sześć lat później odnaleziono

zaledwie 32 pędy płonne (Jakubowska-Gabara 2001a), w 2009 r. tylko 38, a rok później 42 pędy płonne i 3 kwitnące (Jakubowska-Gabara 2011). Na odkrytym w 2003 r. stanowisku na NE od jeziora Staw Sajenek stwierdzono kilka kępek przy leśnej drodze (Pawlikowski, mat. npbl.). W 2009 r., mimo poszukiwań, nie odnaleziono rośliny na tym stanowisku.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Wysokie i stale wzrastające zagrożenie *Arenaria graminifolia* wynika przede wszystkim z rozproszenia stanowisk położonych na kresie zasięgu, bardzo małych populacji oraz drastycznego zmniejszania się arealu odpowiednich siedlisk. Obserwowany często proces zarastania muraw powoduje zanik stanowisk tej światłolubnej rośliny. Fakt taki zaistniał w rezerwacie stepowym Kulka (W. Pisarek, inf. ustna z 2001 r.). Bezpośrednim zagrożeniem może być także silne wydeptywanie lub niszczenie pokrywy roślinnej, np. przy pozyskiwaniu piasku. Stanowisko na Górze Łużowej w Kampinoskim Parku Narodowym zostało najprawdopodobniej zniszczone w trakcie prac związanych z uprawą monokultur sosnowych (Głowacki, Ferchmin 2003). W zbiorowiskach borowych następuje rozwój podszytu i podrostu drzew i krzewów liściastych, co prowadzi do wzrostu zacienienia runa i zanikanie populacji piaskowca trawiastego. Przykładem jest coraz bardziej zagrożone stanowisko koło Kamieńska. Utrzymanie istniejących jeszcze stanowisk wymaga ochrony czynnej oraz stałych obserwacji. Konieczne jest usuwanie krzewów i podrostów drzew, gdy ich nadmierny rozwój zagraża stanowisku. Wskazana jest również uprawa rośliny w ogrodach botanicznych.

Janina Jakubowska-Gabara

Summary

Arenaria graminifolia occurs mostly in the East European Lowland. In Poland its occurrence is limited to the north-east. In the central and eastern parts of the country it was noted at a few dispersed locations. The species is known from twenty nine sites but it persists only in some of them. *A. graminiflora* grows in dry, sandy soils. It most frequently occurs in heliophilous pine forests (*Peucedano-Pinetum*, *Leucobryo-Pinetum*) and in grasslands (*Koelerion glaucae*). Local populations are very small. As a result of the expansion of deciduous shrubs and trees, the existence of this heliophilous species is endangered. In the sites near Kamieńsk the populations have decreased considerably during the last 24 years. In 1968 there were above 200 shoots, while in 2000–2010 only 32 to 42. To maintain the existing populations, active conservation is needed. Monitoring and cultivation of the plant in botanical gardens are also recommended.

